

OKONSTLAT, KONSTFULLT

Hög stil, bibliskt bildgods, transcendent ambitioner, Jasim Mohameds nya diktsamling tycks vilja omfamna allt. Och gör det med den äran, menar Gordana Spasic som förtjusar av poetens mod och stilistiska balans.

[Lyssna på recensionen? Klicka på pilen!]

Jasim Mohamed är poet och översättare. Han debuterade 2005 med diktsamlingen *Övningar in i ett annat språk*. Han har tilldelats Samfundets De Nios priser för sin litterära verksamhet och Svenska Akademiens pris för introduktion av svensk kultur utomlands för sina översättningar av svensk poesi till arabiska och omvänt. Under många år drev han den internationella poesiscenen Bagdad Café i Tensta.

Uppror mot ingen är Mohameds fjärde bok. Allting börjar i två citat, ett tillskrivet Enheduanna och ett annat Bruno K. Öijer (vars diktsamling *Trilogi Mohamed* översatt till arabiska). "Enheduanna var en sumerisk prinsessa, prästinna, matematiker, astrolog, astronom och poet. Hon är den första namngivna författare som vi känner till. Hon levde i Sumer i södra Mesopotamien 2285 – 2250 f Kr." står angivet i den kommentar som boken försetts med. Bruno K. Öijer behöver å andra sidan ingen utförlig presentation. Att Mohamed valde just de två kan inte vara slumpmässigt – varken bilderna eller språket i dikterna är

förbundna till någon tid, åtminstone inte mer än det väldiga spannet mellan Enheduanna och K. Öijer.

Diktsamlingen är uppdelad i sju likartat uppbyggda avsnitt, bortsett från ett som består av endast en dikt. Indelningen är följande. 1) ”uppländska nocturner I”, 2) ”dina läppar, uppståndelse”, 3) ”en annan flod”, 4) ”uppländska nocturner II”, 5) ”besjälad vind”, 6) ”uppror mot ingen”, 7) ”blåregn, saknad”. Dess sju avsnitt till trots ligger det nära till hands att läsa boken som en enhet.

**vid det som sades vara Abrahams
boning i staden Ur
stirrade jag som fallen från skyarna
mot horisonten**

**bortom öknen
förnam jag ett större minne**

Ovan dikt står för sig, före första kapitlet, och kan läsas som ett slags prolog. Den ger en föraning om vad dikterna ska behandla, sökande/längtan (stirrandet mot horisonten). Abraham, fallet från skyarna, ordvalen ”förnam”, ”bortom” och ”större” vittnar om ett inte obetydligt mått av mystik. Jaget förnimmer en ”bortomupplevelse” – det större minnet är rimligen något slags kunskap/erfarenhet som kräver gränsöverskridande (horisonten, öknen att ta sig bortom). Öknen kan i sig vara en bild för (andlig) törst.

Enheduanna var som sagt prästinna, åt månguden Nanna och skrev psalmer och dikter åt gudinnan Inanna. Mohameds dikter präglas, som jag nämnt precis, också av religiös mystik: han använder sig av anaforer, upprepningar, interpunktion, mångtydighet och personifikation. Han använder starkt värdeladdade ord, bildspråk och kontraster. Många av motiven är religiösa, änglar förekommer och vatten som en bild för andlig törst. Vågorna som en bild för passionen, havsbotten för likgiltigheten. Floden uppträder både som en plats för religiösa riter och bild för transcendens. Dikterna är intensiva, med ett starkt patos. Jag får en känsla av att Mohamed med denna diktsamling vänder sig mot något slags likgiltighet i stort, och den tolkningen känns inte heller oförenlig med dess titel dvs. *Uppror mot ingen*.

Ett diktjag finns men är sällan i fokus. Ett, eller flera, du finns och här och var händer det att flera rader efter varandra inleds med orden dina/du.

/.../

din mun kippar efter en bild av dig själv

dina drömmar är hållristningar

din röst ett frö fångat i is

i din hörsel sjunger en enda årstid

/.../

Duet är gåtfullt. Ibland har det vingar. Andra gånger luktar duets kön mossa och ingen människa är outgrundlig för dess skog. I ovanstående citat är duet mycket gammalt (drömmarna är hållristningar), kanske evigt (rösten är bevarat som "ett frö fångat i is"). Det är obegripligt och okänt och på samma gång lysande och stort. Kanske är det rentav Alltet. Målet för jaget verkar vara att lägga sig så nära duet som möjligt, uppgå i det – "mitt på dagen inbillar du dig/bli ett med en ek/för att känna din närhet/rör mina uppgivna händer/vid barken".

Kanske hänger den höga stilen samman med ovanstående. Ett sätt att närma sig det "större minnet", kunskap, eller vad det nu må vara, kan vara att vända sig till skrifter som motstått tiden. Mohameds (ändå sparsmakade) användning av anaforen som ovan, en repeterande och högtidlig stilfigur, i förening med ett språk perfekt avvägt mot det högstämt romantiska för tankarna (utöver Enheduanna) till *Höga Visan*. Jag blir glad. Jag är inte på det klara med vad Mohamed vill säga men det är helt okej, dikterna har en stark suggestiv kraft. Det finns även ett förtjusande stort mått av konstnärligt risktagande här – risken att dikten avfärdas som daterad, att den höga stilen läses som pastisch, att trots risken för att allvaret ska slå över i komik våga närma sig det. Den totala bristen på likgiltighet tar mig på sängen.

Fem stycken en- eller tvåradiga skrivna med grekiska bokstäver finns insprängda. Kommentaren avslöjar att det rör sig om vardagliga grekiska fraser som exempelvis "Dora har du ätit något idag/Ja, linssallad" och "Har vi arbete?/Nej, bara vi har hälsan". Bokens grundton är öm och mild. Att en människa frågar en annan om hon har ätit idag bidrar till detta.

Tidigt i diktsamlingen etableras en förbindelse mellan människa och natur, mellan dött och levande. Vinrankorna har förlänats förmågan att *blöda*, tystnaden *blommar* i munnen på en trädgårdsmästare. En stark dragning till naturen finns.

/.../

**vinrankor blöder i snön
och i trädgårdsmästarens mun blommar tystnad**

/.../

Naturmotiven är många och även om dikterna bottnar i ömhet finns vissa ekokritiska övertoner. Mohamed skriver följande.

**du omfamnade dem
gav dem gravplatser i dina sluttningar
stilla himmelsfärd vid dina flodbäddar
alla dessa offer på flykt du fångat
de skändar ditt arv, plundrar
dina skattkammare, din orörda utblick
tystnaden i dina nätter
de kullkastar dina spelregler
torrlägger dina myrmarker, förgiftar dina fåglar, kör
sina schaktmaskiner genom ditt språk
och du står tyst som vore du viljelös**

Dikten är beklämmande, men på ett bra sätt. Det plakatpoetiska tonfallet fungerar väl i sammanhanget, framstår som oförfalskat. På ett annat ställe står det att "det finns inget kalhygge utanför människan". Om det stämmer, finns bara en väg ut ur det ödliga, som är utåt.

Två avsnitt i boken heter "Uppländska nocturner", I, respektive II. Nocturne betyder nattlig musik men har kommit att beteckna en viss typ av stämningsfull musik, som ska vara drömsk och vacker. I poesi har natten fått symbolisera allt det som står bortom människan i jordelivet. Närvaron av detta okända är hela tiden påtaglig. Uppland hör för övrigt till bokens få platsangivelser. Bilderna är tagna från olika tider och platser. Djur från skilda håll i världen befinner sig i dikterna. Detsamma gäller växterna. Räv, jakaranda, apelsinlund, koltrast. Mitt i det gränsupplösta kan ett ord som till exempel "gränsvakt" dyka upp och överraska, skrämna nästan.

Överlag präglas dikterna av ambivalens inför döden. Mohamed skriver att det "ännu finns ord för döden". Så länge ord för döden finns, är vi inte likgiltiga inför det egna livet och andras liv. Ordet sömn förekommer i många variationer. Sömnen är en gammal bild för döden (t.ex. redan i det sumeriska eposet Gilgamesh, som Mohamed hämtat inspiration från till sin diktsamling *I din mun*).

**det banala det brustna hjärtat de samlade
cypressernas skugga över en grav och rosen
som helade den gråtfärdiga rösten
kom aldrig på tal att förråda**

**du förde dem in i din sömnlösa mun
jämte drömmens oväntade gestalter**

sorgens schaman

Jaget vill som konstaterat åt transcendens. En bild för transcendent enhet finns i nedan dikt, i form av någon duet älskat i ett annat sekel som nu lyser i rävens blick. Försoning finns i uppmaningen "skriv ändå vackert om människan".

/.../

**att gå vid denna flod
att se det som ristats in i solskivan
skriv ändå vackert om människan
denna flod räv om natten
i dess blick lyser någon
du älskat i ett annat sekel**

Mohamed skriver någonstans att duets språk är "tömt på min barndom/och mitt på *änglar*". Att tala ett språk tömt på änglar, fattar man måste vara trist. Duet saknar å sin sida språk för jagets barndom. Kanske återknyter Mohamed här till den religiösa idén om att människan måste bli intet, kvitt sig själv som individ, innan hon kan förenas med det större Alltet. Det slår mig att något liknande borde gälla böcker. Bra böcker kan aldrig vara likgiltiga inför världen. Till dessa hör *Uppror mot ingen*, som i sin oängslighet är det roligaste som hänt svensk poesi på mycket länge.

Uppror mot ingen
Jasim Mohamed
Edda förlag, 2022

Författarfoto: Självporträtt